

Orienteringssak

Arkivsak-dok. 20/25234-43
Saksbehandler Rune Holbek

Utvalg	Møtedato
Hovedutvalg for næring, kultur og miljø	17.09.2026

Stiftelsen Næs Jernverksmuseum - prosjekt "Hammer i drift" - rapport - 31.03.2026

Følgende tas til orientering:

Fylkestinget vedtok i møte 16.06.2020 (FT-sak 32/2020) etteroppgjøret for nytt kraftgrunnlag i Sira–Kvina. Vedtaket innebar blant annet en utbetaling på 41,6 mill. kroner fra Konesjonskraft IKS til tidligere Aust-Agder fylkeskommune, hvor midlene ble avsatt til disposisjonsfond og skulle benyttes til prioriterte satsingsområder fastsatt i fylkestingssak 19/69 fra 2019.

I denne saken ble det besluttet at midlene blant annet skulle gå til utbedring av Hammeren ved Næs Verk. Det ble samtidig lagt til grunn at fylkeskommunens bidrag til prosjektet «Hammer i drift» ved Næs Jernverksmuseum skulle være 2 mill. kroner, under forutsetning av medfinansiering fra blant annet Tvedestrand kommune.

Prosjektet «Hammer i drift» har hatt som formål å sette i stand og ta i bruk en av de historiske vannhjulsdrevne hammerne i hammerbygningen på Næs Verk. Anlegget har røtter tilbake til jernverkets etablering i 1665, og hammerne representerer et av Norges eldste teknisk-industrielle kulturminner. De var i drift helt frem til 1959 og ble fredet i 1967.

Gjennomføringen av prosjektet har vært omfattende og har pågått over flere år. Arbeidet har inkludert restaurering og rekonstruksjon av mekaniske komponenter og bygningsdeler i tråd med antikvariske prinsipper, samt etablering av nødvendige moderne installasjoner som strøm, lys og induksjonsesse. Tiltakene er gjennomført med dispensasjon fra kulturminneloven.

Prosjektet ble mer tidkrevende enn opprinnelig forutsatt, blant annet på grunn av behov for å bevare mest mulig av det opprinnelige anlegget og uforutsette utfordringer knyttet til fundamenteringen av ambolten. Etter utbedringer av fundamentet ble hammeren satt i drift i 2024, med offisiell åpning 13. august samme år.

I etterkant er det gjennomført ytterligere forbedringer, blant annet etablering av sprinkleranlegg og tekniske justeringer av hammer og vannrenne. Noe arbeid med optimalisering av vannrennesystemet gjenstår og forventes ferdigstilt i løpet av 2026.

Prosjektet er gjennomført innenfor de økonomiske rammene. Samlede kostnader utgjør om lag 2,9 mill. kroner, finansiert gjennom tilskudd fra Agder fylkeskommune, Riksantikvaren, Sparebanken Sør, Tvedestrand kommune og andre bidragsytere. Prosjektet viser et positivt resultat, samtidig som museets egeninnsats har vært betydelig større enn opprinnelig forutsatt og ikke fullt ut reflektert i regnskapet.

Hammeren er nå i drift som en del av museets formidlingstilbud, med faste visninger i sommersesongen. Første driftsår i 2025 hadde 852 besøkende. Tiltaket bidrar til å levendegjøre et viktig kulturminne og gi publikum innsikt i historisk jernproduksjon.

Prosjektet er godt forankret i Regionplan Agder 2030, særlig knyttet til mål om bevaring av kulturmiljø, utvikling av kulturturisme og formidling av immateriell kulturarv.

Vedlegg

Hammer i drift sluttrapport